

Historia Stowarzyszenia Księży i Katechetów Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej

W bieżącym, 2014 roku minęła 90. Rocznica zarejestrowania Stowarzyszenia Księży Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, a niebawem upłynie 80. lat od poświęcenia i oddania do użytku Domu Wypoczynkowego Księży Kościoła EA w Polsce im. Ks. biskupa Juliusza Burschego, zwanego popularnie Księżówką Ewangelicką w Wiśle.

Przed dwudziestu laty, podczas dorocznej konferencji duchownych naszego Kościoła, która odbyła się w Wiśle w dniach 27 – 29 czerwca 1994 roku., ówczesny prezes Stowarzyszenia, ks. Tadeusz Konik, przybliżając podobnie, jak my to dziś czynimy, jego historię, stwierdził: „ Dzieje Stowarzyszenia Księży i dzieje domu w służbie Stowarzyszenia wypełnione są... w większej mierze przerwami, niż biegiem normalnych wydarzeń statutowego działania. Spowodowały te przerwy dwa w ostatnim stuleciu - (dziś byśmy powiedzieli w minionym stuleciu) – okresy totalitaryzmu na naszym obszarze Europy. Najpierw hitleryzm, który na ponad pięć lat zawiesił życie polskiego ewangelicyzmu, przynajmniej w jawnych jego przejawach strukturalno-organizacyjnych, a następnie tzw. realny socjalizm typu sowieckiego, który w chęci zagarnięcia mienia zakwestionował społeczną rację bytu Stowarzyszenia Księży Kościoła EA w Polsce, doprowadzając do likwidacji Stowarzyszenia i tym samym do 48. letniej przerwy w możliwościach legalizacji strukturalno-organizacyjnych form życia społeczno-zawodowego i samokształceniowego duchownych w Polsce.”

Powstanie Stowarzyszenia i okres jego działalności przed II wojną światową

Stowarzyszenie Księży Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce zostało założone w Ustroniu dnia 10 września 1923 roku przez ks. Juliusza Burschego, Superintendenta Generalnego, ks. Pawła Nikodema, proboszcza i ks. Karola Kulisza, seniora. Na mocy postanowienia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 22 stycznia 1924 roku Stowarzyszenie zostało wciągnięte do rejestru stowarzyszeń.

Statut Stowarzyszenia precyzował w 10. działach ujętych w 25. paragrafów: - nazwę, siedzibę, cel i działalność; prawa i obowiązki członków; fundusze i władze stowarzyszenia; charakter i kompetencje walnego zebrania; funkcje komisji rewizyjnej, sądu honorowego i ewentualnie powoływanych komisji; warunki likwidacji stowarzyszenia i wymieniał dane członków założycieli. Do Statutu z czasem dołączono informację o organizacji Zakładu Emerytalnego, Kasy Pogrzebowej, Funduszu Jubileuszowego, Funduszu Stypendialnego i Biblioteki Księżówki.

Cele stowarzyszenia zostały określone w sposób następujący:

„Stowarzyszenie ma na celu:

- a) podniesienie poziomu pracy duszpasterzy ewangelickich w Polsce do ideału;
- b) obronę praw i stanowiska, przysługujących członkom w społeczeństwie;
- c) zabezpieczenie członkom odpowiedniego wynagrodzenia materialnego i emerytury.”

Wypełnieniu tych szczytnych celów miały służyć m. In.: zebrania członków; wydawanie książek; zakładanie czytelni i bibliotek; urządzenie konferencji naukowych i kursów wymowy; ułatwianie członkom podróży naukowych; a także udzielanie członkom pomocy i porady prawnej, roztaczanie opieki w przypadku choroby, a w razie śmierci nad rodzinami; popieranie dążenia członków do uzyskania odpowiedniego uposażenia; udzielanie zapomóg; urządzenie domów opieki, pensjonatów i tp.

Statut podkreślał wyraźnie, że Stowarzyszenie jest osobą prawną i ma prawo nabywania majątku ruchomego i nieruchomego.

W latach trzydziestych Zarząd Stowarzyszenia stanowili następujący księża: -

Prezes: ks. Paweł Nikodem z Ustronia; Wiceprezes: ks. sen. Edward Wende z Kalisza; Sekretarz: ks. sen. Feliks Gloeh z Warszawy; Członkowie Zarządu: ks. radca Juliusz Dietrich z Łodzi, ks. radca August Loth z Warszawy, ks. Otton Krenz z Nieszawy, ks. Filip Kreutz z Sompolna i ks. Adolf Doberstein z Łodzi. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zostało powiadomione o powyższym składzie zarządu w dniu 25 stycznia 1933 roku.

Na marginesie wypada wspomnieć, że również w kręgu księży prefektów, katechetów, zrodziła się, w rezultacie nie zrealizowana myśl o powołaniu odrębnego stowarzyszenia zrzeszającego nauczycieli religii.

W roku 1934 Stowarzyszenie Księży wybudowało w Wiśle dom, zaprojektowany jako pensjonat, miejsce spotkań i wypoczynku urlopowego dla duchownych Kościoła oraz ich rodzin, jak również współwyznawców, pragnących spędzić w nim wakacje. Parcelę pod budowę ofiarowali w roku 1933 członkowie rodziny Koepke-Steinbok-Telechun z Warszawy, początkowo 10/16 części posiadłości, zaś po dojściu do pełnoletniości spadkobierczyń – najmłodszych członkiń rodziny, kolejne 6/16 terenu w roku 1938, a więc już po jego zagospodarowaniu. Dom wzniesiony kosztem 150 tys. zł. został zaprojektowany przez inż. architekta Teodora Bursche, najmłodszego brata Biskupa, budowniczym był Józef Raszka z Cieszyna. Uroczystość poświęcenia obiektu przez ks. biskupa Juliusza Burschego miała miejsce w dniu 15 lipca 1934 roku. Wprawdzie okólnik biskupa z maja tegoż roku, zapowiadał, że „... jeśli Bóg da...” dom będzie już na 1. lipca otwarty na przyjęcie gości, jednak dopiero 1 września tegoż roku Urząd Gminny w Wiśle udzielił zezwolenia na „używanie domu”. Dom został zakwalifikowany jako pensjonat o najwyższym podówczas standardzie na terenie Wisły.

ZWIASTUN EWANGELICZNY Nr 30. z dnia 29 lipca 1934 roku w notatce „Poświęcenie domu wypoczynkowego imienia NPW ks. biskupa dra Juliusza Burschego w Wiśle” donosił: < W dniu 15 lipca przepiękna Śląska Wisła a wraz z nią cały ewangelicyzm polski obchodziły skromną, acz podniosłą uroczystość. Dnia tego przy pięknej słonecznej pogodzie w godzinach popołudniowych odbyło się poświęcenie Domu Wypoczynkowego imienia NPW ks. biskupa Burschego. W okresie zastoju i bezrobocia ewangelicyzm polski stworzył dom wypoczynkowy w jednej z najpiękniejszych okolic Śląska – dom, który łączyć będzie drogich współwyznawców... Uroczystość wiślańska zgromadziła licznie ks. ks. pastorów, przedstawicieli miejscowego społeczeństwa i gości... przebywających na wywczasach w Wiśle.

Obecni byli NPW ks. biskup z rodziną, ks. ks. senior Wende, Jerzy Tytz, dr Niemczyk, Hause, Figaszewski, Kahane, Gastpary, Danielczyk, O. Kubaczka, J. Kubaczka, Buzek, Fiszkał,

dr Wagner, Mrowiec, Wantuła, Gerwin. Z Ustronia przybył ks. Nikodem z rodziną, z Warszawy ks. prof., dr Szeruda, p. arch. Bursche, prof. dr Schoeneich, p. sędzia Żbikowski, p. Welfle, p. Luniak, p.p. Weiglowie, Fuldowie, Freymarkowie, Kroegerowie, Wegenerowie i inni. Byli również przedstawiciele Koła Teologów.

Uroczystość rozpoczął NPW ks. biskup przemową na słowa psalmu: „ Oczy moje podnoszę do góry...” (Ps 121, 1), w której przedstawił dzieje powstania budowy i stan jej do chwili obecnej. Dom wypoczynkowy zaprojektowany przez p. architekta Burschego przedstawia się imponująco i mile. Nowoczesna bryła łączy się znakomicie z dopływem światła, powietrza i dwoma tarasami ładnie schodzi ku Wiśle, która jako miłutki strumyk zda się szemrać o Polsce. Dom jest jednopiętrowy, posiada t. zw. wysoki parter. W przyszłości będzie dobudowane drugie piętro. Roboty wykonała firma cieszyńska p. Józefa Raszki. Towarzystwo Biblijne Brytyjskie ofiarowało Biblię i Nowe Testamenty, a p. Eliza von Everth piękne napisy wykonała artystycznie w jadalni i bibliotece Zakładu. Po modlitwie i błogosławieństwie NPW ks. biskupa przemawiał ks. proboszcz Nikodem jak prezes Stowarzyszenia ks. ks. pastorów. Następnie panie z p. Burschową na czele podejmowały gości podwieczorkiem.

Przebywać na wywczasach w Wiśle to znaczy oddychać polskością i ewangelicyzmem. Oby nowy Dom Wypoczynkowy był dowodem, jak można **budować** mimo ciężkich, obecnych warunków życiowych. Oby wszyscy „kuracjusze” wiślańscy sprawdzali na sobie **zawsze** prawdę słów psalmisty: „Oczy moje podnoszę do góry, skądby mi pomoc przyszła”. >

Dla przypomnienia zaznaczmy w tym miejscu, że w latach trzydziestych w Kościele pełniło swą służbę pastorską blisko 125 księży, co nie znaczy, że wszyscy zgłosili swój akces do Stowarzyszenia.

W roku 1938 nastąpiły pewne zmiany w sposobie prowadzenia domu, a także zaangażowania się Stowarzyszenia w istotną dla wiślańskiego środowiska sprawę rozwoju szkolnictwa zawodowego. Powstawała tam wówczas szkoła przysposobienia hotelarskiego, w skład zarządu której wchodził ówczesny proboszcz parafii, ks. dr Andrzej Wantuła. Ponieważ szkoła nie miała własnego budynku, ks. Wantuła podczas Nadzwyczajnego

Walnego Zebrania Stowarzyszenia, które przy udziale 78. członków obradowało w Warszawie, w dniu 24 listopada 1938 roku zwrócił się do ks. biskupa Burschego z prośbą o wydierżawienie Księżówki Zarządowi Towarzystwu Szkoły Przynależności Hotelarskiej. Ks. biskup mimo pewnych zastrzeżeń wyraził na to zgodę, tym bardziej, że dom wypoczynkowy był praktycznie wykorzystywany przez trzy miesiące w roku. Szkoła w okresie pozasezonowym miała prowadzić w budynku własne zajęcia, natomiast w sezonie zapewnić obsługę gości pensjonatu. W dniu 20 grudnia 1938 roku zawarto umowę najmu wraz z całym wyposażeniem budynku do końca listopada 1940 roku (za początek umowy przyjęto dzień 1 grudnia). Opłata roczna miała wynosić 4.500 zł., plus opłacanie należności podatkowych i za energię elektryczną. Umowa zawierała w sobie warunek zachowania przez szkołę dotychczasowego charakteru domu, pobierania za obsługę w sezonie opłat z 20% zniżką dla duchownych Kościoła EA, jak również każdorazową możliwość wizytowania placówki przez Biskupa Kościoła, prezesa Stowarzyszenia i miejscowego proboszcza.

Niebawem nastąpić miały „złe dni” dla Polski i naszego Kościoła. Wszakże przypomnijmy jeszcze reklamę Księżówki w Wiśle, znajdującą się na czwartej stronie okładki KALENDARZA EWANGELICKIEGO na ROK 1939 wydanego przez grono księży pastorów nakładem Towarzystwa Ewangelickiego w Cieszynie, w której obok fotografii domu znajdujemy takie zaproszenie: „Na prawym brzegu rzeki Wisły, naprzeciwko kościoła ewangelickiego i Domu Zdrojowego, w bezpośrednim sąsiedztwie kortów tenisowych, basenu kąpielowego, w dużym, pięknym ogrodzie, jest pensjonat „Księżówka Ewangelicka”, czynny przez cały rok. – Przyjmuje wszystkich i troszczy się o nich jak najlepsza matka.”

Wybuch II wojny światowej przerwał działalność Stowarzyszenia Księży Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce. Za ciekawostkę z tego okresu można uznać fakt wystawienia w dniu 31 października 1939 roku kwitu ubezpieczenia budynku od ognia na okres od 15 listopada 1939 roku do 15 listopada 1940 roku przez ubezpieczyciela w języku polskim, z określeniem właściciela budynku – < Stowarzyszenie Księży Kościoła Ewang. Augsb. „Księżówka”, znajdującego się w Weichsel (sic!) >

Według informacji ustnych, które dotarły m. In. Już w późniejszym okresie do ks. Tadeusza Konika, w drugiej połowie lat wojennych administracja niemiecka w Wiśle organizowała w

budynku Księżówki pobytu dla dzieci z bombardowanych miast na terenie Rzeszy Niemieckiej.

Problemy funkcjonowania Stowarzyszenia po II wojnie światowej

Już 23 lipca 1945 roku Stowarzyszenie zwróciło się do Ministerstwa Administracji Publicznej o zgodę na wznowienie działalności, uzyskując w dniu 28 listopada tegoż roku odpowiedź, że nie ma żadnych zastrzeżeń co do rejestracji Stowarzyszenia w nowych, powojennych warunkach. Jednak rychło pojawiły się przeróżne trudności, a uszczegółowione wnioski o rejestrację Stowarzyszenia z 9 sierpnia 1946 roku i 2 lipca 1948 roku, uzupełnione podpisami 19 członków założycieli, nie doczekały się wiążącej, miarodajnej decyzji. Same zapewnienia nie znalazły odbicia w faktach. Mimo to udało się Stowarzyszeniu zorganizowanie w dniach 8 – 19 sierpnia 1949 roku kursu teologicznego w Cieplicach Śląskich. Uczestniczyło w nim 20 słuchaczy. Wykładowcami byli pracownicy nauki Wydziału Teologii Ewangelickiej Uniwersytetu Warszawskiego. Ubieganie się o potwierdzenie rejestracji Stowarzyszenia w konsekwencji doprowadziło w roku 1950 do odmowy Urzędu Województwa Śląskiego (nieco szczegółowiej o tym później). Wcześniejsze wyroki sądowe nie zostały wzięte pod uwagę w orzekaniu legalności istnienia i działania oraz uznaniu osobowości prawnej Stowarzyszenia. Okazuje się, że punktem spornym była Księżówka.

Bezpośrednio po wojnie (korespondencja w tej sprawie pochodzi z listopada 1945 roku) dom został zajęty przez ówczesnego wojewodę śląsko-dąbrowskiego gen. dyw. Aleksandra Zawadzkiego. Starania prezesa Stowarzyszenia ks. sen. Pawła Nikodema o zapłatę czynszu z tego tytułu nie odniosły skutku. Związek Zawodowy Pracowników Administracji Państwowej Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach, któremu został wg oświadczenia, przekazany dom, nie uiszczając opłat czynszowych, a ponadto obciążał hipotekę domu wydatkami za wymianę umeblowania i ogrzewanie.

Walne Zebranie Stowarzyszenia zwołane do Łodzi w dniu 7 sierpnia 1946 roku określiło zajęcie Księżówki jako bezprawną uzurpację. Zebranie to, przy obecności 50. księży dokonało wyboru nowych władz Stowarzyszenia. Według protokołu w skład Zarządu weszli:

Prezes – ks. sen. Paweł Nikodem; I Wiceprezes – ks. Artur Gerwin; II Wiceprezes – ks. Feliks Gloeh; Sekretarz – ks. Paweł Bocek; Skarbnik – ks. Gustaw Broda; Bibliotekarz – ks. Andrzej Buzek; Kronikarz – ks. dr Woldemar Gastpary; Referent prasowy – ks. Waldemar Preiss; Gospodarz Księżówki – ks. Józef Szeruda. W skład komisji rewizyjnej weszli: ks. Robert Fiszka, ks. Jan Karpecki i ks. Adam Wegert. Zaś sąd honorowy stanowić mieli: ks. Karol Kotula, ks. Otton Krenz, ks. dr Wiktor Niemczyk, ks. Tadeusz Wojak i ks. Adam Hławiczka. Wszelako w wyciągu sporządzonym z datą 9 sierpnia 1946 roku można zaobserwować pewne zmiany. Jako I Wiceprezes figuruje ks. Józef Szeruda, a stanowiska Sekretarza i Skarbnika piastują zamiennie ks. Broda i ks. Bocek. Stanowisko Gospodarza pozostaje nie obsadzone, prawdopodobnie ze względu na sytuację Księżówki.

Targi o dom trwały nadal. 10 września 1946 roku Sąd Powiatowy w Skoczowie postanowił przywrócić Stowarzyszeniu własność Księżówki. Stowarzyszenie na mocy zezwolenia Kuratorium Okręgu Szkolnego Śląskiego w Katowicach z dnia 18 października 1946 roku, podpisanego przez ówczesnego Wicewojewodę Śląskiego płk. Jerzego Ziętka wyraziło zgodę na przywrócenie wydzierżawienia obiektu Szkole Hotelarskiej w Wiśle. Równocześnie wszakże 23 października tegoż roku Diakonat „Eben-Ezer” w Dzięgielowie zwrócił się z prośbą, aby wynająć Księżówkę na pensjonat dochodowy na rzecz prowadzonych przez Diakonat Zakładów Wychowawczych, a w przyszłości na Szkołę Nowicjatu. Prowadzący sprawy prawne Stowarzyszenia adw. dr Karol Kiszka wobec tych „rozgrywek” radził, by w pierwszym rzędzie bezwzględnie rozważyć przejęcie domu, a następnie pozytywnie rozpatrzyć prośbę Diakonatu. Zarząd przystał na tę propozycję, mimo, co przyznać trzeba, składanych wcześniej, bo nawet już w 1945 roku oświadczeń gotowości przywrócenia stanu przedwojennego wydzierżawienia budynku na potrzeby Szkoły Hotelarskiej. Wypłynęła ponadto potrzeba zapewnienia godnego miejsca czasowego pobytu i odpoczynku wdowom i dzieciom po pastorach, którzy zginęli podczas wojny. Niezależnie od tego wyniknęły problemy związane z potrzebą remontu, konserwacji, regulacji opłat, oszczędnego gospodarowania, inwentarza domu, domagania się przez władze Gminy Wiśla uiszczenia podatku, zwanego „daniną narodową”. Wszystko to zmusiło Zarząd Stowarzyszenia do skierowania w dniu 11 listopada 1946 roku apelu do Konsystorza Kościoła i osobiście ks. biskupa prof. dr Jana Szerudy z prośbą o stosowną decyzję dotyczącą zarówno wydzierżawienia obiektu, jak i niezbędnych funduszy na utrzymanie domu, jako że

Stowarzyszenie jako właściciel Księżówki pozbawione jest jakichkolwiek dochodów, a natomiast ma szereg zobowiązań do uregulowania.

W konsekwencji 16 maja 1947 roku podpisano umowę dzierżawną z Kuratorium Okręgu Szkolnego Śląskiego w Katowicach, które jako organ prowadzący Szkołę Hotelarską w Wiśle zdecydowało, że szkoła będzie przyjmować chętnych księży z rodzinami na wypoczynek. Stowarzyszenie zostało o tym powiadomione pismem z dnia 30 maja tegoż roku.

Zwołane do Katowic na 9 sierpnia 1948 roku Walne Zgromadzenie Stowarzyszenia dokonało wyboru nowego Zarządu, w skład którego weszli: Prezes – ks. sen. Paweł Nikodem; I Wiceprezes – ks. sen. Feliks Gloeh; II Wiceprezes – ks. dr Andrzej Wantuła; Sekretarz – ks. Jan Lasota; Skarbnik – ks. Paweł Bocek; Bibliotekarz – ks. Waldemar Lucer; Kronikarz – ks. Jerzy Sachs; Referent prasowy – ks. Karol B. Kubisz; Gospodarz – ks. Józef Szeruda. Na Zgromadzeniu dokonano pewnych zmian i uzupełnień w Statucie.

O powyższym poinformowano w dniu 23 sierpnia tegoż roku Starostwo Powiatowe w Cieszynie.

W roku 1949 Stowarzyszenie rozpatrywało problem Zakładu Emerytalnego i przystępowania do niego poszczególnych parafii, jak również sprawę opłat i składek. 18 maja skierowano do Konsystorza Kościoła wnioski o przejęcie ogólnokościelnej kasy emerytalnej. Dokumentacja Zakładu Emerytalnego została przekazana Konsystorzowi 23 sierpnia 1950 roku uchwałą Walnego Zgromadzenia w Miechowicach, w którym wzięło udział 70. Księży. Faktyczne przejęcie nastąpiło 8 grudnia tegoż roku. Zakład Emerytalny został z czasem pod naciskiem władz administracyjnych przekształcony w Fundusz Socjalny Kościoła.

W latach 1949 i 1950 rozpatrywano wniosek projektodawcy Księżówki, inż. arch. Teodora Burschego o dokonanie niezbędnych napraw budynku i nadbudowy piętra. 23 maja 1950 roku Zarząd podjął uchwałę o zaniechaniu tego przedsięwzięcia.

W nawiązaniu do wcześniej anonsowanej batalii Stowarzyszenia o prawne uregulowanie jego egzystencji i działalności należy zwrócić uwagę, że ostatecznie w dniu 11 marca 1950 roku Urząd Wojewódzki Śląski – Wydział Społeczno-Polityczny odmówił zarejestrowania Stowarzyszenia, ponieważ „... nie odpowiada względem pożytku społecznego”, informując równocześnie o prawie odwołania do Ministerstwa Administracji Publicznej w ciągu 14 dni.

Pismo Urzędu skierowane do <Założycieli stowarzyszenia p.n. „Stowarzyszenie księży ewang.augsb w Polsce ” na ręce ks. Nikodema Pawła> zostało wysłane 28 marca tegoż roku. Stowarzyszenie złożyło odwołanie dnia 6 kwietnia z motywacją stosowną do panujących podówczas warunków w Polsce Ludowej. Odpowiednie pismo dotyczące odwołania otrzymał 8 kwietnia ks. bp Jan Szeruda, który 5 maja interweniował, jak się później okazało bezskutecznie w Urzędzie d/s Wyznań. Ostatecznie 4 listopada 1950 roku Zespół II, Biuro Społeczno-Administracyjne Prezydium Rady Ministrów zatwierdziło jako ostateczną w administracyjnym toku instancji „zaskarżoną decyzję z przyczyn w niej przytoczonych, zmieniając jedynie jej podstawę prawną, jako powołaną niewłaściwie”, co było równoznaczne z potwierdzeniem odmowy zatwierdzenia dalszej rejestracji Stowarzyszenia Księży Kościoła EA w Polsce.

Stowarzyszenie nie oczekiwało biernie na reakcję władz administracyjnych. Podczas wspomnianego już wcześniej walnego Zgromadzenia w Miechowicach w dniu 23 sierpnia 1950 roku dokonano wyboru nowego Zarządu w składzie: Prezes – ks. sen. Paweł Nikodem; I Wiceprezes – ks. prof. dr Wiktor Niemczyk; II Wiceprezes – ks. sen. Waldemar Preiss; Sekretarz – ks. Gustaw Broda; Skarbnik – ks. Paweł Bocek; Referent prasowy – ks. dr Andrzej Wantuła; Bibliotekarz – ks. Waldemar Lucer; Kronikarz – ks. Jan Lasota; Gospodarz – ks. Józef Szeruda. Komisję rewizyjną mieli stanowić: ks. sen. Feliks Gloeh, ks. Jan Karpecki i ks. Jan Motyka.

W kręgach członków Stowarzyszenia wzrastać jednak poczęło uczucie niepewności co do jego dalszych losów. Wpłynęło to na małe zainteresowanie zwołaną na 21 – 24 listopada 1950 roku do Miechowic konferencją księży. Powód stanowiła z pewnością przedłużająca się atmosfera tymczasowości w obliczu podtrzymania decyzji o odmowie rejestracji. Spośród inicjatorów i organizatorów planowanej konferencji teologicznej przybył tylko jeden członek Zarządu, pojawiło się jedynie 12 księży, zaś przewidziani referenci nie dostarczyli stosownych materiałów. W związku z powyższym już 25 kwietnia 1951 roku, na wniosek I Wiceprezesa ks. prof. dra Wiktora Niemczyka Zarząd rozważył sprawę terminu i miejsca jednego lub dwóch wakacyjnych kursów teologicznych poświęconych zagadnieniom homiletycznym i katechetycznym na Mazurach (Mikołajki?) i w Miechowicach. Problem stanowiło korzystanie z Księżówki, wobec zakusów jej przejęcia, w związku z odmową rejestracji jej właściciela, czyli Stowarzyszenia. Przyznać trzeba, że na rzecz Skarbu Państwa budynek przejmowano

dwukrotnie. Po raz pierwszy w maju 1951 roku, powołując się na ustawę z dnia 20 marca 1950 roku o tzw. dobrach martwej ręki. Dom został wówczas zajęty wraz z licznymi działkami, należącymi do parafii w Ustroniu. Kiedy Stowarzyszenie wystąpiło w dniu 27 lipca 1951 roku z odwołaniem, podkreślając, że Księżówka „nie należy do pozostałości przywilejów obszarniczo – feudalnych”, na co powoływała się rzeczona ustawa i zwracając równocześnie uwagę na niewłaściwe zastosowanie jej do mienia Stowarzyszenia, mającego jednak inną osobowość prawną, bowiem nie będącego parafią; odpowiedzią administracji państwowej było wyznaczenie dnia 9 lutego 1952 roku likwidatora, w osobie adw. Adama Romankiewicza, który powierzył 22 lutego na czas likwidacji administrację domu Szkole „Technikum Gospodnie”.

Przyznać trzeba, że w tych pełnych niepewności latach, mimo odmowy rejestracji Stowarzyszenia w roku pod koniec roku 1950 i praktycznej niemożności korzystania z Księżówki, Konsystorz Kościoła na pytanie, czy wolno odbywać zebrania i prowadzić kursy teologiczne niezarejestrowanemu stowarzyszeniu, udzielił jednoznacznej odpowiedzi, że dopóki nie ma wyraźnego zakazu działania, dotychczasowa praca winna być kontynuowana. I tak Zebranie Zarządu, które odbyło się 10 lipca 1951 roku w Jaworzu, zwołało Walne Zebranie do Katowic na 7 sierpnia tegoż roku, informując, że oprócz wystąpienia biskupa Kościoła i bloku sprawozdawczego, ks. prof. dr Wiktor Niemczyk wygłosi teologiczny referat: „Luterska nauka o Zakonie i Ewangeli”. Rozważano również sprawę ewentualnego zorganizowania w niedalekiej przyszłości kursu teologicznego na Mazurach.

Ostatecznie pismem z dnia 18 kwietnia 1953 roku, powołując się na prawo o stowarzyszeniach z 27 października 1932 roku, zmienionego mocą dekretu z 21 września 1950 roku, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach (podówczas Stalinogrodzie) zarządziło przekazanie majątku pozostałego po l i k w i d a c j i Stowarzyszenia do dyspozycji Ministerstwa Gospodarki Komunalnej na cele szkolnictwa zawodowego. Decyzja okazała się prawomocną i wykonalną z dniem 29 października 1953 roku. Księżówka przejęta przez MGK została przekazana na własność Technikum Gospodniemu MGK. Sama zaś likwidacja Stowarzyszenia została zakończona w sierpniu 1954 roku, a całkowita jego własność przekazana na rzecz Skarbu Państwa. Dalsze odwołania i protesty nie odniosły skutku!

W taki oto sposób pierwsze trzydzieści lat istnienia (z przerwą wojenną) Stowarzyszenia Księży Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, związane z osobą prezesa ks. seniora Pawła Nikodema dobiegło kresu, jak się okazało wszakże nie ostatecznie. Przyszedł bowiem czas odnowy i reaktywacji, który łączy się ściśle z czasem zmian i odnowy w Rzeczypospolitej Polskiej zainicjowanych w roku 1989.

Reaktywacja istnienia i działalności Stowarzyszenia

Myśl o wznowieniu działalności Stowarzyszenia Księży pojawiała się pod koniec lat pięćdziesiątych i w późniejszym okresie w gremium księży naszego Kościoła. Początek lat osiemdziesiątych począł budzić nowe nadzieje. W obliczu zmian administracji budynku Księżówki, użytkowanej od lat sześćdziesiątych przez KW PZPR w Katowicach, z chwilą zaprzestania istnienia i działalności tej partii w naszym kraju, dom stał się obiektem zainteresowania niektórych katowickich działaczy nowopowstałej partii - Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej (SdRP). To środowisko zamierzało za wiedzą Kościoła, a jednak bez jego udziału, do zawiązania spółki z firmą prywatną. Po konsultacji z ówczesnym seniorem Diecezji Cieszyńskiej (późniejszym biskupem Kościoła) ks. Janem Szarkiem, radcy Konsystorza: ks. Ryszard Janik i Paweł Pilch oraz ks. Tadeusz Konik podjęli kontakt ze środowiskiem działaczy SdRP, którzy zaakceptowali zawiązanie takiej spółki z firmą Jaworex, będącą własnością Gustawa Pilcha z Wisły Jawornika. Pierwsze tego rodzaju spotkanie miało miejsce w połowie lutego 1990 roku. Strona kościelna wystąpiła z propozycją porozumienia, na mocy którego firma Jaworex zająć się miała sprawami Księżówki do czasu załatwienia przez wymienione gremium spraw formalno-prawnych.

W tym też czasie uchwałą Konsystorza z dnia 15. lutego 1990 roku ks. Tadeusz Konik został zobligowany do wszczęcia prac przygotowawczych do reaktywowania Stowarzyszenia Księży. Podczas Konferencji Pastoralnej Diecezji Cieszyńskiej w dniach 6. i 7. marca tegoż roku powołano Komitet Założycielski Stowarzyszenia, w skład którego weszli: ks. radca Ryszard Janik z Jaworza, ks. kons. Andrzej Czyż ze Skoczowa, ks. Jan Lech Klima z Międzyrzecza i ks. Tadeusz Konik z Wisły. Podczas tej konferencji przyjęto wcześniej opracowany Statut, w którym dokonano korekty nazwy do obecnie stosowanej: Stowarzyszenie Księży i Katechetów Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Sprawy potoczyły się już w miarę szybko. 28. Marca 1990 roku Komitet Założycielski wystąpił do Sądu Wojewódzkiego w Bielsku-Białej z wnioskiem o rejestrację Stowarzyszenia. Rejestracja nastąpiła 30. maja tegoż roku, zaś wyrok w tej sprawie uprawomocnił się dnia 22. czerwca 1990 roku. Przy niniejszym należy z satysfakcją odnotować, że nieco później, bo dnia 25. lipca 1991 roku decyzją Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów RP stwierdzona została nieważność powojennych aktów zarządzających likwidację Stowarzyszenia i przejęcia majątku Księżówki.

Dnia 4. września 1990 roku w Warszawie odbyło się pierwsze po reaktywacji Stowarzyszenia Walne Zebranie, które dokonało wyboru Zarządu w składzie; Ks. Tadeusz Konik – Prezes; ks. Stanisław Dorda: ks. Jan Koziół; ks. Jan Lech Klima; ks. Tadeusz Szurman. W skład Zarządu weszli także członkowie Rady Naukowej; ks. dr Manfred Uglorz i ks. Erwin Mikler. Wybrano także pozostałe władze: Komisję Rewizyjną i Radę Naukową.

Przyjęto założenie, że Stowarzyszenie winno pełnić przede wszystkim rolę towarzystwa naukowego i społecznego księży i katechetów Kościoła EA w RP. Otwarta jest możliwość uczestnictwa na prawach członków nadzwyczajnych duchownym z Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Polsce, teologom świeckim i duchownym luterańskim z zagranicy. Sprawy te regulują postanowienia Statutu.

Cele Stowarzyszenia są zbieżne z tymi, jakie były określone w Statucie z okresu międzywojennego i są sformułowane następująco:

Celem Stowarzyszenia jest:

- a) podnoszenie poziomu pracy duszpasterzy i katechetów ewangelickich i rozwijanie ich pracy samokształceniowej;
- b) obrona praw i stanowiska, przysługujących jego członkom w społeczeństwie;
- c) troska o odpowiednie warunki życia i pracy duchownych i katechetów oraz o ich należyte zaopatrzenie emerytalne.

W Statucie znajdują się także zapisy, dotyczące m. In. działalności wydawniczej wraz z podkreśleniem potrzeby wydawania biuletynu teologicznego, gromadzenia i ochrony materiałów archiwalnych, ułatwiania podróży naukowych, poradnictwa prawnego,

możliwości uczestnictwa Stowarzyszenia w organizacjach międzynarodowych o podobnym profilu.

Podnoszeniu poziomu pracy duszpasterzy i katechetów oraz rozwijaniu pracy samokształceniowej służyć miał biuletyn „Teologia i ambona”, który ukazywał się, nie bez trudności, jednak w miarę regularnie w latach 1991 – 2001. Staraniem Stowarzyszenia ukazały się także w roku 1999 dwie publikacje: ks. Ryszard Janik – „Konsystorz Ewangelicko-Augsburski w niepodległej Ojczyźnie – droga ku powołaniu i droga ku doskonaleniu” (w 80. rocznicę 1991 – 1999); i ks. Marek J. Uglorz – „Nowonarodzenie w świadectwie Nowego Testamentu”.

Po odzyskaniu w roku 1991 budynku Księżówki wraz z parcelą i subwencjonowaniu jej jako Domu Rekolekcyjnego przez Kościół można było rozpocząć i prowadzić zarówno rekolekcje, jak i kursy teologiczne z różnych dziedzin, przeznaczone głównie dla młodszych księży i katechetów oraz praktykantów przed ordynacją. Lata dziewięćdziesiąte XX wieku, jak i pierwsze lata wieku XXI obfitowały w szereg kursów i spotkań członków Stowarzyszenia, nie licząc organizowanych w domu także dorocznych konferencji duchownych, oraz pobytów wakacyjnych o bardziej otwartym charakterze, dla gości z kraju i zagranicy.

Przełom wieków XX i XXI przyniósł powstanie w Kościele Instytutu Pastoralnego, który w znacznej mierze odciążył Stowarzyszenie od organizacji kursów teologiczno-pastoralnych, co nie znaczy, że je całkowicie wyręczył.

Na zakończenie warto przypomnieć skład Zarządów Stowarzyszenia powoływanych w bieżącym tysiącleciu. I tak w roku 2004 w skład Zarządu wchodził: Prezes – ks. Jerzy Samiec; I Wiceprezes – ks. Henryk Reske; II Wiceprezes – ks. Marek Jerzy Uglorz; sekretarz – ks. Grzegorz Giemza; skarbnik – ks. Władysław Wantulok; kronikarz – ks. Leszek Czyż; gospodarz – ks. Dariusz Dawid. W roku 2010 Zarząd ukonstytuował się w następującym składzie: Prezes – ks. Władysław Wantulok; Wiceprezes – ks. Henryk Reske; sekretarz – ks. Wojciech Pracki; skarbnik – ks. Jan Raszyk; członkowie Zarządu: ks. ks.: Leszek Czyż, Bartosz Cieślak i Zdzisław Niedoba. Z wymienionego składu Zarządu ubył ks. Zdzisław Niedoba.

Siedziba Stowarzyszenia Księży i Katechetów Kościoła EA w RP mieści się w „Księżówce” w Wiśle, ul. Górnośląska 1. Prezes Zarządu jest proboszczem w Jaworzu, pl. Kościelny 25.